

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка

В. М. Бурдін, Ю. М. Ковалик

**ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАСОБИ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ**

МОНОГРАФІЯ

Львів
2023

УДК 343.28/.29(477)
Б 91

Рецензенти:

д-р юрид. наук, проф. *О. М. Гумін*
(Національний університет «Львівська політехніка»);
канд. юрид. наук, проф. *Т. І. Созанський*
(Львівський державний університет внутрішніх справ);
д-р юрид. наук, доц. *Ю. А. Пономаренко*
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського національного університету імені Івана Франка.
Протокол № 54/9 від 27 вересня 2023 р.*

Бурдін В. М., Ковалик Ю. М.

Б 91 Обмежувальні засоби в кримінальному праві України :
монографія / В. М. Бурдін, Ю. М. Ковалик. – Львів : ЛНУ ім. Івана
Франка, 2023. – 232 с.

ISBN 978-617-10-0824-3

Монографію присвячено комплексному науковому дослідженню обмежувальних засобів у кримінальному праві України. Проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження обмежувальних засобів. Проведено історико-правовий аналіз обмежувальних засобів у вітчизняному кримінальному праві. За допомогою порівняльно-правового аналізу узагальнено зарубіжний досвід законодавчого регулювання схожих до обмежувальних засобів за КК України кримінально-правових понять. Виявлено правову природу обмежувальних засобів та їх співвідношення з кримінально-правовими засобами кримінальної відповідальності. Охарактеризовано підставу та умови застосування обмежувальних засобів, їх види, властивості суб'єкта, якому такі можуть бути призначені, строки застосування та особливості контролю за виконанням останніх. Акцентовано на проблемних аспектах застосування кримінально-правових обмежувальних засобів, які виявлено під час дослідження, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Для суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, інших правників, наукових співробітників, викладачів, спірантів (ад'юнктів) і здобувачів вищої освіти, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями кримінального права.

УДК 343.28/.29(477)

© Бурдін В. М., Ковалик Ю. М., 2023

© Львівський національний університет
імені Івана Франка, 2023

ISBN 978-617-10-0824-3

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	7
Розділ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНІ	10
1.1. Стан дослідження обмежувальних засобів у науці кримінального права України.....	10
1.2. Теоретичні та методологічні засади дослідження обмежувальних засобів	16
1.3. Історико-правовий аналіз обмежувальних засобів у кримінальному праві України	26
1.4. Порівняльно-правовий аналіз обмежувальних засобів за Кримінальним кодексом України та законодавством зарубіжних держав	43
Розділ 2. ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	60
2.1. Правова природа обмежувальних засобів у кримінальному праві України.....	60
2.2. Співвідношення обмежувальних засобів та кримінально-правових засобів кримінальної відповідальності.....	79
2.3. Кримінально-правова характеристика обмежувальних засобів: зміст і види	95

Розділ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВИХ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ.....	137
3.1. Проблеми та шляхи вдосконалення положень про обмежувальні засоби в Кримінальному кодексі України	137
3.2. Проблеми встановлення кримінальної відповідальності за умисне невиконання обмежувальних засобів.....	181
ВИСНОВКИ	192
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	206

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
Закон № 160-VIII	– Закон України «Про пробацію»
Закон № 2229-VIII	– Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»
Закон № 2866-IV	– Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»
КВК України	– Кримінально-виконавчий кодекс України
КК Норвегії	– Кримінальний кодекс Королівства Норвегії
КК Польщі	– Кримінальний кодекс Республіки Польща
КК України	– Кримінальний кодекс України
КК УРСР	– Кримінальний кодекс Української Радянської Соціалістичної Республіки
КК УСРР	– Кримінальний кодекс Української Соціалістичної Радянської Республіки
КК Франції	– Кримінальний кодекс Французької Республіки
КК ФРН	– Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччина
КК Швейцарії	– Кримінальний кодекс Швейцарської Конфедерації
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення
Норвегія	– Королівство Норвегія
Польща	– Республіка Польща
Проект	– Проект нового Кримінального кодексу України
СК України	– Сімейний кодекс України

Сполучене Королівство Стамбульська конвенція	– Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії – Конвенції Ради Європи про запобі- гання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами
США Орган пробації УРСР	– Сполучені Штати Америки – Уповноважений орган з питань пробації – Українська Радянська Соціалістична Республіка
Франція ФРН	– Французька Республіка – Федеративна Республіка Німеччина
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
Швейцарія	– Швейцарська Конфедерація

ПЕРЕДМОВА

Протидія злочинності є чи не найпершою вимогою сучасного світу. Так, держава в особі уповноважених органів повинна максимально ефективно реагувати на порушення прав та свобод людини і громадянина, а тому кримінальне законодавство повинно відповідати не лише основним принципам права, а й вимогам сучасності. Йдеться про віднесення до кримінально-правової сфери нових кримінально-правових явищ, зокрема різного роду кримінально-правових засобів впливу на особу. Варто зазначити, що такі нововведення з-поміж іншого повинні сприяти охороні та захисту суспільних відносин від кримінально-протиправних діянь, бути гарантією для безпеки потерпілої особи, виконувати функцію превенції, бути такими, що довели свою прогресивність на теренах зарубіжних держав та узгоджуються з міжнародними стандартами. Цей перелік можна ще довго продовжувати, у підсумку, це мають бути ті положення, які гармонійно доповнять уже існуючі та дієво забезпечуватимуть виконання завдання кримінального закону України.

Без сумніву, регламентація у Кримінальному кодексі України положень про обмежувальні засоби відповідає вищенаведеній позиції. Варто зазначити, що сьогодні сфера застосування обмежувальних засобів, передбачених статтею 91-1 КК України, обмежена злочинами, що пов'язані з домашнім насильством. Очевидно, що першочерговою причиною цього є підписання та ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами. Відтак, обмежувальні засоби є прогресивним інструментом у боротьбі з цим негативним соціальним явищем. Наприклад, відповідно до отриманої інформації у 2020 році за результатами розгляду заяв і повідомлень до Єдиного реєстру

досудових розслідувань органами Національної поліції України внесено відомості про 4 931 вчинене кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством; у 2021 році – 4 847; 2022 – 3 228; сім місяців 2023 року – 3 502. За даними Офісу Генерального прокурора, за період січень–грудень 2020 року було обліковано 3 972 кримінальні правопорушення, пов'язані з домашнім насильством (у тому числі кримінальні проступки, пов'язані з домашнім насильством); за період січень–грудень 2021 року – 4 800; за період січень–грудень 2022 року – 3 360; за період січень–червень 2023 року – 2 967. На жаль, така статистика свідчить лише про актуальність усвідомлення та розроблення дієвого механізму захисту потерпілих осіб та попередження вчинення відповідних кримінальних правопорушень.

Доречно зазначити, що кримінально-правові обмежувальні засоби вперше виведено на законодавчому рівні як окремий різновид засобів кримінально-правового характеру, а відтак викликає не лише науковий інтерес, а й потребу у їх комплексному дослідженні та виявленні можливості ефективної реалізації.

Незважаючи на актуальність цієї теми, сьогодні в Україні немає самостійних монографічних досліджень, які присвячені саме кримінально-правовій характеристиці обмежувальних засобів як правового явища. Проте формування концептуальних засад наукового дослідження було б неможливим без вже існуючих напрацювань вітчизняних науковців, зокрема, Л. В. Багрій-Шахматова, Ю. В. Бауліна, І. М. Горбачової, О. М. Гуміна, В. К. Грищука, Т. А. Денисової, О. О. Дудорова, І. В. Жук, О. В. Козаченка, Д. Є. Крикливця, В. М. Куца, В. О. Меркулової, В. О. Навроцького, К. А. Новікової, Л. М. Палюх, М. І. Панова, Ю. А. Пономаренка, В. Я. Тація, П. Л. Фріса, М. І. Хавронюка, О. О. Чорної, С. С. Яценка, А. М. Яценка та ін. Водночас можна констатувати, що сьогодні є чимало недосліджених аспектів кримінально-правових обмежувальних засобів, що потребують відповідей на окремі питання, зокрема:

- Яка правова природа обмежувальних засобів?

Передмова

- Яке поняття, ознаки та мета обмежувальних засобів?
- Чи доцільно обмежувати сферу застосування обмежувальних засобів лише злочинами, що пов'язані з домашнім насильством?
- Як обмежувальні засоби співвідносяться із кримінально-правовими засобами кримінальної відповідальності?
- Як обмежувальні засоби співвідносяться із спеціальними засобами запобігання та протидії домашньому насильству?
- Який повинен бути мінімальний вік особи, до якої можуть бути застосовані обмежувальні засоби?
- Який суб'єкт повинен здійснювати контроль за виконанням особою обмежувальних засобів?
- Чи повинні продовжувати свою дію вже призначені обмежувальні засоби у разі їх умисного невиконання особою, а відтак у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, передбаченого статтею 390-1 КК України?

У монографії на основі наукових праць, практики застосування, правових пам'яток нашої держави, законодавства зарубіжних держав, міжнародних актів висвітлено авторське бачення щодо вирішення вищезазначених та багатьох інших питань, які стосуються обмежувальних засобів, передбачених у КК України.

Наприкінці хочемо висловити слова вдячності колективу кафедри кримінального права і кримінології Львівського національного університету імені Івана Франка, а також рецензентам – доктору юридичних наук, професору Гуміну Олексію Михайловичу, кандидату юридичних наук, професору Созанському Тарасу Івановичу, доктору юридичних наук, доценту Пономаренку Юрію Анатолійовичу, адже без їхньої підтримки та допомоги поява цієї монографії була б неможлива.

Навчальне видання

В. М. Бурдін, Ю. М. Ковалик

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Монографія

Редактор *Спринь Р. П.*
Комп'ютерне верстання *Куліненко І. Б.*
Обкладинка *Рогана В. О.*

Формат 60×84¹/16. Умовн. друк. арк. 13,49. Тираж 300 прим. Зам.

Видавець та виготовлювач:
Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000

СВІДОЦТВО

про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції:

Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Бурдін В. М., Ковалик Ю. М.

Обмежувальні засоби в кримінальному праві України : монографія / В. М. Бурдін, Ю. М. Ковалик. – Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2023. – 232 с.

ISBN 978-617-10-0824-3

Монографію присвячено комплексному науковому дослідженню обмежувальних засобів у кримінальному праві України. Проаналізовано теоретико-методологічні засади дослідження обмежувальних засобів. Проведено історико-правовий аналіз обмежувальних засобів у вітчизняному кримінальному праві. За допомогою порівняльно-правового аналізу узагальнено зарубіжний досвід законодавчого регулювання схожих до обмежувальних засобів за КК України кримінально-правових понять. Виявлено правову природу обмежувальних засобів та їх співвідношення з кримінально-правовими засобами кримінальної відповідальності. Охарактеризовано підставу та умови застосування обмежувальних засобів, їх види, властивості суб'єкта, якому такі можуть бути призначені, строки застосування та особливості контролю за виконанням останніх. Акцентовано на проблемних аспектах застосування кримінально-правових обмежувальних засобів, які виявлено під час дослідження, та запропоновано шляхи їх вирішення.

Для суддів, адвокатів, працівників правоохоронних органів, інших правників, наукових співробітників, викладачів, аспірантів (ад'юнктів) і здобувачів вищої освіти, а також усіх тих, хто цікавиться питаннями кримінального права.

УДК 343.28/.29(477)